

Ks. prof. dr hab. Grzegorz Leszczyński
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Łódzki

Recenzja rozprawy doktorskiej

Marta Olkowicz, Problem kodyfikacji prawa Kościołów wschodnich, Warszawa 2019, ss. 402. Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem ks. prof. UKSW dr hab. Marka Stokłosa na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

1. Temat badawczy

Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium został ogłoszony dnia 18 października 1990 roku przez papieża Jana Pawła II Konstytucją Apostolską *Sacri Canones*. Tenże kodeks został przedstawiony dnia 25 października 1990 roku wschodnim biskupom zgromadzonym na 28 sesji plenarnej 8 zwyczajnego zgromadzenia ogólnego Synodu generalnego, poświęconego formacji kapłańskiej w świecie współczesnym. Wspomniany Kodeks zaczął obowiązywać wszystkich wiernych Kościołów Wschodnich Katolickich od 1 października 1991 r. Prezentując Kodeks Wschodnim biskupom, jako przedstawicielom całego Kolegium biskupiego zgromadzonym na Synodzie, papież stwierdził wprost, że ten Kodeks należy uważać za integralną część całego prawodawstwa Kościoła Katolickiego, jako jeden *Corpus Iuris Canonici*. Jest on — powiedział Ojciec św. — ostatnim z trzech zasadniczych dokumentów kościelnych, ogłoszonych w okresie ostatnich siedmiu lat, które kodyfikują całkowicie system prawny obowiązujący w Kościele powszechnym. Pierwszym z tych dokumentów był Kodeks Prawa Kanonicznego obrządku łacińskiego ogłoszony w roku 1983, następnym Konstytucja Apostolska *Pastor Bonus*

z 28 czerwca 1988 r., w prowadząca nową strukturę Kurii Rzymskiej oraz trzeci, a zarazem ostatni dokument zamykający kodyfikację całego systemu prawnego w Kościele powszechnym, jest Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich. Papież Jan Paweł II podczas swego przemówienia z racji promulgacji Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich stwierdził, że w nowym Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich został podkreślony charakter misyjny tych Kościołów. Mając na uwadze szczególną strukturę Kościołów Wschodnich, Kodeks uwydatnia zasadę pomocniczości w życiu i działalności poszczególnych Kościołów. Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich szczególną troską otacza tych wiernych, którzy znajdują się chociażby czasowo poza terytorium własnych patriarchatów, arcybiskupstw większych, czy też poza granicami własnej metropolii. W Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich występuje szereg innych instytucji prawnych charakterystycznych dla chrześcijańskiego Wschodu, chociażby instytucje synodalne, a zwłaszcza synod stały, który zupełnie jest obcy kanonistyce łacińskiej.

Sformułowanie tematu zakłada, że w omawianej pracy doktorskiej będzie chodziło przede wszystkim o refleksję prawną nad zagadnieniem, jakim jest problem kodyfikacji prawa katolickich Kościołów wschodnich. Należy zatem zakładać, że autorce nie idzie tyle o samą kodyfikację, ani nawet o rys historyczny unormowań kodeksowych, ile raczej o problem z nią związany. Nie do końca jednak wiadomo czy problem ten ma charakter jednostkowy, jak sugerowałby temat pracy, czy jest siecią wielu problemów występujących w różnych płaszczyznach. Wstęp autorki przekonuje, że praca będzie dotyczyć różnych problemów, a nie całej kodyfikacji prawa Kościołów wschodnich, co należy przyjąć jako obiecujące, gdyż zapowiada to pracę syntetyczną i bardzo związłą.

Ogólnie koncepcję badań Pani Marty Olkowicz, należy ocenić pozytywnie i zauważyć, że jest ona ciekawa i użyteczna.

2. Treść pracy i osiągnięcia badawcze

Rozprawa doktorska Pani Marty Olkowicz zawiera spis treści, wykaz skrótów, wstęp, osiem rozdziałów merytorycznych, zakończenie oraz bibliografię. Struktura

pracy nie budzi zastrzeżeń formalnych, jest ona bowiem logicznie spójna i przejrzysta, choć nie do końca przekonuje mnie podział na 2 części, a z kolei te dopiero na rozdziały. Skądinąd w spisie treści tytuł I części napisany jest dużymi literami, zaś tytuł II części małymi, ale przypuszczam, że nie oznacza to większej rangi, jaką autorka nadaje części pierwszej, bo z pewnością to część druga jest bliższa i bardziej istotna dla tematu pracy.

Redakcja wstępu jest poprawna. Autorka wprowadza w sposób przejrzysty czytelnika w problematykę swoich badań, przedstawia przedmiot i cel pracy, uzasadnia podjęcie tematu, omawia metodę i konstrukcję pracy. Wstęp napisany jest zwięźle, choć i tak jest on dłuższy niż zakończenie pracy, co jest nieco zastanawiające. Brak natomiast, w moim przekonaniu, jasnej tezy pracy, a przynajmniej próby jej określenia.

Część pierwsza pracy, zdaniem autorki, ma charakter czysto historyczny i stanowi „kontekst i punkt odniesienia dla drugiej części pracy” (s. 11). I rzeczywiście w kolejnych czterech rozdziałach autorka omawia kolejno poszczególne okresy przygotowywania kodyfikacji prawa katolickich Kościołów wschodnich, poczynwszy od najstarszych źródeł, poprzez wpływ Soboru Watykańskiego II na proces kodyfikacji aż do czasu promulgacji Kodeksu. Należy podkreślić niezwykle rzetelną analizę historyczną, wyjątkową dokładność autorki w prezentowaniu poszczególnych etapów przygotowawczych, czasami przeradzającą się w drobiazgowość, co skutkuje w moim przekonaniu zbyt dużą obszernością pracy.

Zdecydowanie ważniejsza z punktu widzenia merytorycznego jest część druga pracy zatytułowana *Proces kształtowania się poszczególnych instytucji prawnych w kodyfikacji wschodniej*. Co prawda, termin *proces* sugeruje, że autorka ponownie będzie przedstawiać zagadnienia w ujęciu historycznym, ale na szczęście nie do końca tak się nie dzieje. Kolejne, bowiem, cztery rozdziały to prezentacja poszczególnych instytucji prawnych ze szczególnym podkreśleniem struktury hierarchicznej Kościołów, prawa małżeńskiego i ogólnie prawa sakramentalnego. Co istotne, autorka we wskazanych rozdziałach wreszcie skupia się na problemach czy też kwestiach dyskusyjnych, co bezpośrednio odnosi się do tematu pracy. I tak w rozdziale I są to dla przykładu instytucje patriarchy, osoby patriarchy i jego władzy. Szeroko omawiając

kwestie precedencji autorka obrazuje problemy z nią związane, stanowiące przyczynę konfliktów, czy jak to autorka nazywa wręcz wrogości Zachodu wobec Wschodu.

Zgodnie ze wstępem rozdział II miał dotyczyć problemów kodyfikacyjnych, które „pojawiły się w trakcie prac nad unormowaniami z zakresu prawa małżeńskiego” (s. 12). Tak przynajmniej zapowiadała autorka. W rzeczywistości jednak rozdział II dotyczy problemów kodyfikacyjnych w regulacjach dotyczących dyscypliny sakramentów. O tyle to zastanawiające, bo przecież wstęp zwykle pisze się po napisaniu pracy. Niemniej nie jest to jakiś błąd znaczący, a tak naprawdę nieistotny dla oceny pracy.

Rozdział II to bardzo rzetelna analiza trzech szczególnych instytucji, a mianowicie sakramentu chrystmacji, łącznego udzielania sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego oraz instytucji grzechów zastrzeżonych. Na uwagę zasługuje fakt przedstawienia poszczególnych problemów, ze spojrzeniem krytycznym Stolicy Apostolskiej, na instytucje szafarza chrystmacji, jak i jej wielowiekowej tradycji. Z kolei instytucja grzechów zastrzeżonych to przykład instytucji nieistniejącej w prawie Kościoła zachodniego, a którą to autorka ciekawie i przykładowo zestawia, jeśli idzie o prawo Kościołów wschodnich i Kościoła łacińskiego.

W rozdziale III autorka przedstawia problemy kodyfikacyjne dotyczące prawa małżeńskiego, w tym zakresu jego obowiązywania. Bardzo rzetelnie autorka przedstawia poszczególne przeszkody małżeńskie i problemy wynikają z różnych doświadczeń poszczególnych Kościołów wschodnich, zwłaszcza jeśli idzie o ich zakres. Interesujące jest też zestawienie prawa wschodniego z prawem łacińskich na przykładzie małżeństwa warunkowego.

Rozdział IV dotyczący ogólnie mówiąc innych kwestii, jak to autorka pisze, znaczących to dopełnienie gruntownej i rzetelnej analizy części II pracy.

Ogólnie należy podkreślić rzetelność i kompetencję Autorki odnośnie sformułowanych przez nią wniosków. Co istotne, autorka formułuje te wnioski na bieżąco, na zakończenie każdego rozdziału, co jest bez wątpienia dużym pozytywnym pracą, a następnie na zakończenie w sposób bardzo syntetyczny, punktując również podstawowe trudności i źródła konfliktów, wynikające w historii chociażby z określonej sytuacji politycznej czy też relacji między papieżem a cesarstwem.

3. Źródła i literatura

Bibliografia wykorzystana w pracy obejmuje 36 stron, w tym 16 stron źródeł. Należy zauważyć bardzo rzetelną kwerendę, olbrzymi materiał źródłowy oraz bardzo bogate wykorzystanie kanonicznej literatury polskojęzycznej, co nie zawsze jest częstą praktyką. Podział bibliograficzny jest prawidłowy. Literatura jest wielojęzyczna i obszerna.

4. Ocena formalna pracy

Autorka zastosowała złożoną metodę. Należy podkreślić, że wyjaśnienie zamieszczone we wstępie pracy odnośnie zastosowanej metody potwierdza się w treści pracy. Autorka w sposób bardzo obszerny dokonuje analizy zagadnienia, jak już zauważyłem, w moim przekonaniu momentami zbyt drobiazgowo.

Praca doktorska Pani Marty Olkowicz została napisana właściwie pod względem stylistycznym, z zastosowaniem poprawnej terminologii. Stąd też lektura pracy nie stwarza problemów. Język pracy doktorskiej jest dobry, nie spotyka się też błędów literowych. Przypisy prawidłowe, nie zauważa się w nich błędów.

5. Wnioski końcowe

W podsumowaniu należy stwierdzić, że recenzowana rozprawa jest znaczącym wkładem Autorki w rozwój badań nad prawem Kościołów wschodnich. Obszerność pracy i jej merytoryczna zawartość, świadczy o dogłębnej analizie podjętych w temacie zadań oraz o rzetelności dokonanych badań. Wykładnia zagadnień zasługuje na pozytywną ocenę, a zasygnalizowane w recenzji uwagi, czy raczej odczucia, nie podważają jej pozytywnej oceny. Autorka dobrze zatem zrealizowała swoje

zamierzenia badawcze wykazując znajomość materii i odpowiednie przygotowanie warsztatowe.

Reasumując poczynione uwagi należy stwierdzić, że rozprawa doktorska Pani Marty Olkowicz spełnia wymogi stawiane tego typu dysertacjom określone w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (Dz.U. Nr 65, poz. 595). Tym samym pozwala wnioskować do Prześwietnej Rady Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW w Warszawie o dopuszczenie Pani Marty Olkowicz do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ks. prof. dr hab. Grzegorz Leszczyński

Łódź, dnia 28 października 2019 r.